

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Likabehandlingsplanen som text
– En undersökning av textuella drag i tolv likabehandlingsplaner från
grundskolan och gymnasieskolan

Sara Nilsson

Interdisciplinärt examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp
Svenska för blivande lärare, språklig fördjupningskurs, LSV 410
Vt 2009
Handledare: Hans Landqvist
Examinator: Maja Lindfors Viklund

Sammandrag

Syftet med mitt arbete är att undersöka hur ett antal skolor har utformat sina likabehandlingsplaner. De frågeställningar som jag utgår ifrån är: Vilka textuella drag utmärker de undersökta likabehandlingsplanerna? Finns det influenser från andra genrer inom skolkontexten i de undersökta likabehandlingsplanerna? Går det att finna textuella egenskaper i de undersökta likabehandlingsplanerna som kan försvåra läsningen och förståelsen av likabehandlingsplanerna för någon av mottagargrupperna – skolledning, lärare, elever och föräldrar? Mitt material består av tolv högstadie- och gymnasieskolor i Göteborg. Den analysmetod jag använder mig av kallas strukturell analys.

Undersökningen visar att likabehandlingsplanerna varierar mycket vad gäller textuella drag. De gemensamma textuella drag jag funnit är att planerna är enkla och saknar stilfigurer och adjektiv, att de är fackspråkliga med många termer från skolans värld, samt att de innehåller få satskonnektiver. Några andra tendenser som går att peka på är monologisk stil, tung stil samt relativt stor förekomst av punktlister.

Utifrån teorier om intertextualitet visar jag att likabehandlingsplanerna är påverkade av såväl läro- och kursplansspråk som juridiskt språk. Påverkan från läro- och kursplansspråk tar sig i uttryck i avsaknad av läsartilltal samt abstrakt stil. Den tydligaste påverkan från juridiskt språk är förekomsten av definitioner samt punktlister.

Utifrån teorier om vad som gör en text svår att läsa och förstå visar jag att likabehandlingsplanerna kan vara svåra för mottagargrupperna elever och föräldrar, främst då dessa inte har samma förförståelse som skolledning och lärare. Sådant som kan göra likabehandlingsplanen svår är obekanta ord, abstrakta uttryck, de få satskonnektiverna samt att det ofta saknas läsartilltal.

Nyckelord: Likabehandlingsplan, textuella drag, intertextualitet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Disposition	2
2. Bakgrund, teori och tidigare forskning	3
2.1 Likabehandling i skolan – bakgrund	3
2.1.1 Barn- och elevskyddslagen	3
2.1.2 Ny lagstiftning	4
2.2. Texter i skolan – teori	4
2.2.1 Genre.....	4
2.2.2 Intertextualitet.....	5
2.2.3 Möjliga svårigheter med att skriva likabehandlingsplaner.....	6
2.2.4 Möjliga svårigheter med att läsa likabehandlingsplaner	7
2.3 Texter i skolan – tidigare forskning.....	8
2.3.1 Forskning om juridiskt språk.....	9
2.3.2 Forskning om språket i läroplaner och kursplaner	9
2.3.3 Forskning om likabehandlingsplaner.....	10
3. Material och metod	12
3.1 Material	12
3.1.1 Urval av likabehandlingsplaner	12
3.1.2 Presentation av materialet.....	13
3.1.3 Avgränsningar.....	14
3.2 Metod	14
3.2.1 Strukturell analys – en presentation.....	15
3.2.2 Analysmodell	16
4. Resultat	18
4.1 Kontexten.....	19
4.2 Generella textuella drag i samtliga likabehandlingsplaner.....	19
4.3 Textuella drag i högstadieskolornas likabehandlingsplaner.....	20
4.3.1 Aprikosskolan	20
4.3.2 Bananskolan.....	21
4.3.3 Mangoskolan.....	21
4.3.4 Melonskolan.....	22
4.3.5 Päronskolan.....	23
4.3.6 Äppleskolan	23
4.4 Textuella drag i gymnasieskolornas likabehandlingsplaner.....	24
4.4.1 Kanelbulleskolan	24
4.4.2 Kringelskolan.....	24
4.4.3 Mazarinskolan.....	24
4.4.4 Muffinsskolan	25

	IV
4.4.5 Pepparkaksskolan	25
4.4.6 Sockerkaksskolan	26
4.5 Textuella drag i samtliga likabehandlingsplaner – summering...	26
5. Diskussion.....	28
5.1 Skillnader mellan likabehandlingsplanerna.....	28
5.2 Intertextualitet i likabehandlingsplanerna	28
5.3 Svårigheter vid läsning av likabehandlingsplanerna	30
5.4 Didaktisk relevans.....	32
6. Sammanfattning	33
Litteraturlista.....	35
Bilaga 1	37
Bilaga 2	38

1. Inledning

Den 1 april 2006 trädde en ny lag i kraft som ska främja likabehandling av barn och elever. Lagens heter *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* (SFS 2006:67) (även kallad Barn- och elevskyddslagen) och den syftar till att förebygga diskriminering utifrån de fem diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder. Med denna lag introducerades en ny genre i skolans värld, likabehandlingsplanen, eftersom lagen ålägger skolornas huvudmän att se till att det på varje skola upprättas en likabehandlingsplan.

Lagen ska ge ökat skydd för barn och elever och likabehandlingsplanen är ett viktigt dokument i detta arbete. Planen ska bland annat innehålla de åtgärder för att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling som skolan planerar att påbörja och genomföra under året, och en plan för agerande i akuta situationer. Likabehandlingsplanen ska utgå från aktuell kartläggning av situationen på den aktuella skolan. Alla på skolan, personal som elever, och även föräldrar ska göras delaktiga i arbetet med likabehandlingsplanen. Planen ska revideras varje år (Skolverket 2006a:14). För att hjälpa skolorna med utformningen av likabehandlingsplanen har Skolverket tagit fram skriften *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006a). Skolverkets allmänna råd är direktiv för tolkning av författningar rörande skolvärlden: ”Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och att främja en enhetlig rättstillämpning” (Skolverket 2006a:10). Skolorna måste följa dessa råd om de inte kan visa att de lever upp till kraven även på något annat sätt (Skolverket 2006a:10).

Likabehandlingsplaner är alltså en relativt ny genre, dessa texter har funnits i cirka tre år. Det är även en mycket viktig genre. Likabehandlingsplanen, precis som kursplaner och den för skolan ifråga aktuella läroplanen, ska styra arbetet på skolan. Därför är utformningen av likabehandlingsplanen viktig. Innehållet är givetvis mycket viktigt, men även det språk som används är viktigt. Likabehandlingsplanen riktar sig inte bara till lärare och skolledning utan även till elever och föräldrar. Mottagargrupperna skiljer sig åt bland annat vad gäller ålder och läsvana, och de har även olika stor vana vid att läsa sådana texter

som ingår i skolkontexten. Detta ställer krav på dem som utformar texten. Att utforma en likabehandlingsplan är alltså en svår uppgift. Med andra skolgenrer i bakgrunden och med utgångspunkt i den nya lagen ska lärare och skolläda utforma en text som förstås av många olika läsare. Även om en av tio skolor av olika anledningar saknar likabehandlingsplan (Barn- och elevombudet 2009) så har nio av tio skolor löst uppgiften och utformat en likabehandlingsplan. Men hur har de löst denna uppgift?

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med mitt arbete är att undersöka hur ett antal skolor har löst uppgiften att skriva en likabehandlingsplan som vänder sig till både skolläda, lärare, elever och föräldrar. Jag är intresserad av den språkliga formen, inte av innehåll eller tillkomstprocess. Mitt syfte har förutom det språkvetenskapliga perspektivet även ett didaktiskt perspektiv som utgår ifrån att genren likabehandlingsplan är en krävande genre som är ny för både skolläda, lärare och elever. Mina frågeställningar är följande:

- Vilka textuella drag utmärker de undersökta likabehandlingsplanerna?
- Finns det influenser från andra genrer inom skolkontexten i de undersökta likabehandlingsplanerna?
- Går det att finna textuella egenskaper i de undersökta likabehandlingsplanerna som kan försvåra läsningen och förståelsen av likabehandlingsplanerna för någon av mottagargrupperna – skolläda, lärare, elever och föräldrar?

1.2 Disposition

I det närmast följande kapitlet presenterar jag de teorier jag kommer att utgå ifrån samt tidigare forskning. Därefter presenterar jag likabehandlingsplanens bakgrund, mitt urval, mitt material samt den analysmetod jag valt att använda. Efter detta följer en presentation av resultatet av min analys, som följs av en diskussion av resultatet. Till sist kommer en sammanfattning av hela arbetet samt förslag på vidare forskning.

2. Bakgrund, teori och tidigare forskning

Nedan presenterar jag först likabehandlingsplanens bakgrund samt vilken lagstiftning den bygger på. Vidare behandlas teorier kring genre, intertextualitet, svårigheter med att skriva likabehandlingsplaner samt eventuella svårigheter med att läsa likabehandlingsplaner. Även forskning kring juridiskt språk, läro- och kursplansspråk samt likabehandlingsplaner presenteras.

2.1 Likabehandling i skolan – bakgrund

Den första april 2006 trädde *Lagen (SFS 2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* (även kallad Barn- och elevskyddslagen) ikraft. Denna lag skulle ge ett stärkt skydd för barn och elever mot olika former av kränkning. Tidigare lagar har utgått från vuxna och därmed inte gett så bra skydd för barn och elever men i och med Barn- och elevskyddslagen ökades elevers rättssäkerhet. Lagen infördes även som ett led i genomförandet av tre EG-rättsliga direktiv, direktivet mot etnisk diskriminering, arbetslivsdirektivet och likabehandlingsdirektivet. Den var även ett led i uppfyllandet av FN:s barnkonvention som Sverige har skrivit på och som kräver främjande av likabehandling och skydd mot diskriminering för barn (Skolverket 2009a).

2.1.1 Barn- och elevskyddslagen

Barn- och elevskyddslagen har som syfte att ”främja barns och elevers lika rättigheter samt att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder” (SFS 2006:67 1 §). Den syftar även till att motverka annan kränkande behandling. Lagen gäller både diskriminering och kränkande behandling mellan elever, samt mellan skolans personal och elever. Lagen kräver att skolans huvudman, såväl kommunal som enskild huvudman, ska bedriva ett målinriktat arbete för att förebygga och förhindra diskriminering och trakasserier samt utreda och vidta åtgärder vid akuta situationer. Huvudmannen måste även se till att varje verksamhet, alltså varje enskild skola, upprättar en likabehandlingsplan. Denna plan ska syfta till att främja likabehandling samt förebygga och förhindra trakasserier och kränkande behandling. Planen ska innehålla

planerade åtgärder samt en plan för agerande i akuta situationer. Likabehandlingsplanen ska följas upp och revideras varje år. Barnen eller eleverna ska vara med i utformandet av denna plan enligt *Förordningen (SFS 2006:1083) om barns och elevers deltagande i utformningen av en likabehandlingsplan*.

Barn- och elevskyddslagen ska skydda barn och elever mot såväl direkt som indirekt diskriminering. Direkt diskriminering är när skolpersonal missgynnar en elev genom att behandla honom/henne sämre än någon annan elev och missgynnandet utgår ifrån någon av de fem diskrimineringsgrunderna. Indirekt diskriminering innebär att en till synes neutral regel, bestämmelse, förfaringssätt eller liknande missgynnar en elev utifrån någon av de fem diskrimineringsgrunderna. Personal på skolan får heller inte beordra någon annan att diskriminera en elev. Även trakasserier utifrån de fem diskrimineringsgrunderna plus sexuella trakasserier är förbjudna enligt Barn- och elevskyddslagen. Med trakasserier menas sådan behandling som kränker ett barns eller en elevs värdighet. Om en elev känner sig trakasserad, diskriminerad eller kränkt har skolan en skyldighet att utreda och vidta lämpliga åtgärder för att sätta stopp för trakasserier. I annat fall kan skolan dömas till skadestånd.

2.1.2 Ny lagstiftning

Från och med den 1 januari 2009 har Barn- och elevskyddslagen upphört att gälla och har istället uppgått i två andra lagar. Formuleringarna kring annan kränkande behandling återfinns idag i ett nytt kapitel, 14 §, i skollagen (SFS 1985:1100) medan reglerna som rör diskriminering är överförda till den nya diskrimineringslagen (SFS 2008:567). Två nya diskrimineringsgrunder har lagts till i diskrimineringslagen, nämligen ålder och könsöverskridande identitet eller uttryck. Kravet på upprättande av likabehandlingsplan finns kvar (Skolinspektionen 2009).

2.2. Texter i skolan – teori

2.2.1 Genre

Texter kan delas in på många olika sätt efter olika kriterier, och ett indelningssätt är genrer. En *genre* är, enligt Hellspong och Ledin (1997: 24), "en socialt förankrad textsort", och genreindelningen bygger därför inte på textinterna kriterier utan på kriterier som de människor som

använder genren bestämmer. Genrer tillhör och har sitt ursprung i en viss verksamhet, utifrån vilken den får sin funktion, och har fått sitt namn från sina användare. Den sociala förankringen gör att genren är föreskrivande och bygger på vissa normer om hur texter inom genren ska se ut vad gäller språk, disposition och innehåll (Hellspång & Ledin 1997:25). Trots normerna för en viss genre kan det dock finnas variation inom genren i fråga (Lagerholm 2008:56).

Likabehandlingsplanen är en genre som ingår i verksamheten skolan, där den har funktion som styrdokument. Dock har användarna själva inte fått bestämma namnet, utan det har kommit uppifrån, från politiskt håll. Normerna för hur likabehandlingsplaner ska se ut är inte riktigt fastställda, då det är en så ny genre, men trots detta tycker jag det kan kallas en genre, kanske en genre på framväxt.

2.2.2 Intertextualitet

Skolan är en arena där många olika texter och genrer möts och interagerar. Där finns läroböcker i olika ämnen, lagtexter, läroplaner och kursplaner, lappar till vårdnadshavarna, kvalitetsredovisningar och inte minst elevernas egna texter. Det är många skiftande genrer, och både lärare och elever måste skriva egna texter inom olika genrer. Inom skolan finns alltså många olika texter som kan påverka varandra. ”Varje text förutsätter andra texter” skriver Ajagán-Lester, Ledin och Rahm (2003:203) och menar att alla texter bygger på tidigare texter och att texter påverkas av varandra. Denna påverkan kallas *intertextualitet*. Hellspång (2001:23) menar att det finns två sorters intertextualitet: vertikal och horisontell. Med *vertikal intertextualitet* menar Hellspång påverkan över tid inom samma genre och med *horisontell intertextualitet* påverkan från andra genrer och verksamheter.

Intertextualitet kan ta sig uttryck i texter på två olika sätt. Antingen är den väldigt tydligt markerat i texten så som citat, anföringar och referat. Dessa markeras tydligt med anföringsverb som *mena*, *säga*, *skriva* eller av olika grafiska medel som tankstreck. Detta uttryck för intertextualitet kallar Ajagán-Lester m.fl. (2003:222) för *textsamspel*. Den andra sortens uttryck som intertextualitet kan ta sig i en text är *normsamspel* (Ajagán-Lester m.fl. 2003:225f). Detta är en mer osynlig form av intertextualitet, och handlar om allmänt inflytande mellan genrer: ”Tanken är att en text uppvisar spår av olika textnormer, att den innehåller ekon av andra koder, fragment av sociala språk, omedvetna och indirekta citat” (Ajagán-Lester m.fl. 2003:226).

Eftersom likabehandlingsplanen är en genre med mycket kort historia bedömer jag att den vertikala intertextualiteten i stort sett är obefintlig. Däremot tror jag att den horisontella intertextualiteten spelar större roll. Likabehandlingsplanerna är skrivna utifrån direktiv i en lagtext, Barn- och elevskyddslagen, och därför bör denna text kunna ha påverkat utformningen av planerna. Även läroplaner och kursplaner, som är levande texter i skolans värld med ungefär samma styrande syfte kan ha inflytande på likabehandlingsplanerna.

2.2.3 Möjliga svårigheter med att skriva likabehandlingsplaner

Det kan finnas flera svårigheter med att skriva likabehandlingsplaner. Först och främst är det en ny genre som inte så många mött. Det finns inga tydliga förebilder eller mallar som skribenten kan utgå från. Det finns dessutom få råd för hur skribenten ska utforma likabehandlingsplanerna. Hellspong och Ledin (1997:12) menar att vi som författare till en text behöver veta hur den aktuella sortens text brukar se ut. Genom att studera en förebild kan vi skapa vår egen variant av genren. Bristen på hjälp och förebilder när det gäller likabehandlingsplaner är något som många skolor betonar som problemfyllt (Skolverket 2009a:43) De råd som finns är Skolverkets allmänna råd som främst behandlar innehållet i likabehandlingsplaner. De råd som ges är att planen ska vara konkret och att den ska beskriva vissa olika punkter till exempel rutiner för akuta åtgärder, samt elevers och personals medverkan i arbetet med planen (Skolverket 2006a:14). Förmodligen är dessa råd i första hand inte tänkta att fungera som råd för hur språket ska utformas, men de är det närmsta man kommer råd om likabehandlingsplanens form och språk. Att vara konkret betyder inte bara att ha ett konkret innehåll utan att även använda ett konkret, lättfattligt språk.

En annan svårighet, förutom bristen på förebilder och råd, är att texten riktar sig till många olika målgrupper. Lärarna ska använda likabehandlingsplanen i sitt dagliga arbete. De som utreder eventuella kränkningar ska kunna använda sig av planen för att hitta information om ansvarsfördelning, dokumentationsförfarande och liknande (Skolverket 2006a:22). Elever ska kunna läsa texten och förstå vad skolan gör för att motverka diskriminering. De ska även kunna hitta information om hur de gör om de vill anmäla att de blivit kränkta, och hur utredningen sedan kommer gå till (Skolverket 2006a:14). Även föräldrar ska kunna ta del av informationen och veta vad skolan gör, både långsiktigt och i akuta situationer (Skolverket 2006a:17). En

likabehandlingsplan är både ett styrdokument för lärarnas och skolledningens arbete, och ett informationsdokument för elever och föräldrar. Både en texts syfte och en texts tänkta mottagare påverkar textens utformning. Om skribenten vet vem som är mottagare kan han/hon anpassa språket efter dessa. Olika mottagare läser texten i olika roller och med olika syften (Lagerholm 2008:46ff). Likabehandlingsplanernas mottagare är ganska skiftande, då de har olika roller och olika syften med sitt läsande. Vem bör skribenten då anpassa språket och stilen efter? Enligt Skolverket finns det behov av information om hur man utformar en likabehandlingsplan (Skolverket 2009a:69). De lärare som Skolverket har pratat med tycker att det är svårt att skapa ett konkret dokument som alla förstår (Skolverket 2009b:31).

2.2.4 Möjliga svårigheter med att läsa likabehandlingsplaner

Förutom att en text kan vara svår att skriva, kan den även vara svåra att läsa och förstå. Det finns många olika faktorer som kan skapa svårigheter vid läsningen. En aspekt som inte handlar om själva textutformningen, orden och syntaxen, är förförståelse. För att kunna förstå något måste vi ha en viss förförståelse, en beredskap eller en tidigare förståelse (Lagerholm 2008:212). Det vi läst och hört tidigare har skapat mönster och förväntningar hos oss som påverkar vårt sätt att ta emot och begripa en ny text. Dessa mönster underlättar förståelsen genom att ge oss en mental förberedelse (Lagerholm 2008:214). Vi vet vad vi har att vänta och har så lättare att inordna den nya texten i ett sammanhang där den blir begriplig. Här har lärare och skolledning en fördel när det gäller att läsa och förstå likabehandlingsplanerna. De har läst och är vana vid andra sorters styrdokument och kan därmed förväntas ha en viss förförståelse. Däremot är det troligt att varken elever eller föräldrar har detta.

Även texten i sig kan givetvis vara lättare eller svårare att läsa och förstå. Svårigheter kan ligga på många plan, varav det lexikala är ett. Långa ord är en svårighet. Det finns ett mått på läsbarhet som utgår från ordlängd och som kallas LIX. I LIX räknas ord på 7 bokstäver eller mer som långa och en texts LIX-värde beror på meningslängd och antalet långa ord (Lundberg & Reichenberg 2008:39). LIX-värdet tolkas med hjälp av en LIX-tolk, här återgiven som Tabell 1 (<www.lix.se>).

Tabell 1. LIX-tolk

< 30	Mycket lättläst, barnböcker
30-40	Lättläst, skönlitteratur, populärtidningar
40-50	Medelsvår, normal tidningstext
50-60	Svår, normalt värde för officiella texter
> 60	Mycket svår, byråkratsvenska

Ordlängd är inte den enda svårigheten, och LIX bör inte vara det enda mätinstrumentet för att bedöma hur svår en text är. Obekanta och krångliga ord kan också skapa problem. Ord som är lätta och självklara för en viss grupp kan vara svåra för andra (Lagerholm 2008:217). Även en hög stilnivå kan vara försvårande, till exempel akademiskt språk. Förutom detta kan abstrakta ord samt vaga ord med stort betydelseomfång vara faktorer som bidrar till att göra en text svårläst (Lagerholm 2008:218).

Också syntaxen kan bidra till att en text blir svår att förstå. Lagerholm (2008:220) menar dock att syntaxen inte har den stora inverkan på förståelsen som människor i allmänhet tror. Syntaktiska egenskaper som ändå kan skapa problem vid läsförståelse är till exempel många, långa meningar (Lundberg & Reichenberg 2008:8), långa fundament (Lagerholm 2008:221), samt verb i passiv form (Lundberg & Reichenberg 2008:53). En text som präglas av ett informationspackat språk är svårare att läsa än en text som präglas av ett informationsglost språk. Syntaktiska egenskaper som leder till informationspackning är hög nominalkvot, det vill säga många substantiv jämfört med antalet verb, utbyggda nominalfraser med långa attribut och satsförkortningar (Lagerholm 2008:passim).

Även textbindning spelar roll för förståelsen. Tydliga samband gör en text lättare att förstå och satskonnektiver är ett sätt att markera sammanhang. En text som innehåller få satskonnektiver är svårare att förstå än en som innehåller många (Lundberg & Reichenberg 2008:44). Det har även visat sig att personligt läsartilltal gör en text mer lättläst (Lundberg & Reichenberg 2008:52).

Det finns alltså, som jag visat ovan, många faktorer på olika språkliga nivåer som kan bidra till att en text bedöms eller upplevs som svårläst.

2.3 Texter i skolan – tidigare forskning

Som jag nämnt i avsnitt 2.2.2 ovan är likabehandlingsplanerna antagligen utsatta för påverkan från andra texter, precis som alla andra texter. De genrer jag framförallt tror påverkar språket i

likabehandlingsplanerna är juridiskt språk, eftersom likabehandlingsplaner tillkommer utifrån en lagtext, samt läroplan och kursplaner då dessa precis som likabehandlingsplanen är styrdokument i skolvärlden. Därför presenterar jag nedan forskning både kring vad som utmärker juridiskt språk och vad som utmärker språket i läroplaner och kursplaner.

2.3.1 Forskning om juridiskt språk

Juridiskt språk är inte ett enhetligt språk utan varierar med genren (Jensen m.fl. 2006:14) även om det finns vissa språkliga drag som återkommer oavsett genre. Landqvist, som har undersökt språket i delar av Svensk författningssamling (SFS), visar på några tendenser angående det juridiska språket, bland annat att det ofta har komplicerad meningsbyggnad med många bisatser och inskott (Landqvist 2000:203). En annan tendens är att meningarna ofta är vänstertunga med långa fundament. Den genomsnittliga längden på fundament i de delar av SFS som Landqvist har undersökt är sex ord (Landqvist 2000:332). I en lärobok är den genomsnittliga fundamentslängden endast 3,3 ord och i en dagstidning 2,8 ord (Lagerholm 2008:250). Även meningarna i juridiskt språk är förhållandevis långa, 21,8 ord i genomsnitt (Landqvist 2000:227) medan genomsnittet för läroböcker ligger på 14,1 ord per mening (Lagerholm 2008:49). Ett annat typiskt drag för juridisk text är den hypotaktiska meningsbyggnaden. De sorters bisatser som är vanligast är konditionala satser och relativsatser, medan *att*-satserna och de temporala bisatserna är få. Antalet pronomen är också mycket litet i lagtext. Två andra egenskaper som är typiska för lagtext är förekomsten av definitioner och förekomsten av punktuppställningar (Landqvist 2000:201). Meningarna i juridiska texter är också ofta ordrika, och språket är fyllt av specifika termer då juridiken är ett ämnesområde med en omfattande terminologi (Jensen m.fl. 2006:14).

2.3.2 Forskning om språket i läroplaner och kursplaner

Språket i läroplaner och kursplaner kan sägas vara ett ganska tungt språk. Allwood och Sjöström (2001) visar att språket i läroplanerna Lpo 94 (Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet) och Lpf 94 (Läroplanen för de frivilliga skolformerna) samt kursplanerna för gymnasiet är ett standardiserat språk med många fasta fraser och liten ordvariation. Det är ett skriftspråkligt språk, som präglas av tunga prepositionsfraser, liksom komplexa verbfraser av

typen modalt hjälpverb + infinitiv, och sättsadverbial uttrycks ofta med tyngre prepositionsfraser och många specificeringar av huvudord. Detta sammantaget leder till ett tungt, komplicerat och oflexibelt språk.

Enligt en undersökning från Skolverket anser lärare att grundskolans kursplaner är svårt skrivna, att de är för abstrakta, vaga och diffusa och att de dessutom alldeles för omständliga. Lärarna har svårigheter att tolka begreppen eftersom språket är för otydligt. Lärarna som tillfrågats i undersökningen efterlyser därför ett mer konkret, mer lättfattligt och enklare språk (Skolverket 2008:27f).

Sammanfattningsvis kan det sägas att språket i läroplaner och kursplaner är komplicerat, tungt och abstrakt. Skribenterna använder sig av en färdig uppsättning uttryck, vilka är vaga och svåra att tolka.

2.3.3 Forskning om likabehandlingsplaner

Förutom Skolverkets egna uppföljningar av Barn- och elevskyddslagen har jag funnit två akademiska undersökningar av likabehandlingsplaner. Bitsch och Jannessons (2008) fokuserar i sin undersökning på arbetet med att ta fram likabehandlingsplanen i skolorna och hur detta gått till. De har även studerat planernas förankring i det dagliga arbetet och i vilken utsträckning ledningen på skolorna har satsat på kompetensutveckling. Bitsch och Jannessons (2008) kommer fram till att de allmänna råd Skolverket gett ut inte använts i någon större utsträckning. De kommer även fram till att planen utformats främst av skolans ledning utan elevernas hjälp, något som strider mot *Förordningen (SFS 2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med en likabehandlingsplan*. Deras undersökning visar även att förankringen av likabehandlingsplanerna både hos elever och hos lärare är svag.

Almqvist och Engström (2007) undersöker innehållet i likabehandlingsplanerna och hur dessa uppfyller Skolverkets krav uppställda i *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006a). Almqvist och Engström kommer fram till är att det råder stor förvirring på skolorna hur likabehandlingsplaner ska se ut. Ingen av de likabehandlingsplaner som Almqvist och Engström undersöker uppfyller alla de uppställda kraven.

Skolverket har genomfört en uppföljning av hur Barn- och elevskyddslagen följs och tillämpas i förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen (Skolverket 2009a). Undersökning visar att nio av tio skolor har en likabehandlingsplan, men att dessa inte alltid uppfyller kraven. Det är

främst fråga om brister beträffande de planerade åtgärderna kopplade till varje diskrimineringsgrund. Uppföljningen kommer även fram till att få skolor har engagerat eleverna i utformningen av likabehandlingsplanerna.

Sammanfattningsvis har alla tidigare undersökningar av likabehandlingsplaner som jag har kunnat finna intresserat sig för deras innehåll och utformningsprocess. Men det är inte bara innehållet som gör en likabehandlingsplan bra, lättbegriplig och lättanvänd. Här har även språket en stor roll. Därmed bidrar min undersökning, som fokuserar på likabehandlingsplanernas språkliga form, till att täcka en av de luckor som idag finns i forskningen kring likabehandlingsplaner och även till forskningen om styrdokument i skolan.

3. Material och metod

I detta avsnitt presenterar jag min urvalsprocess samt mitt material. Jag presenterar även den textanalysmetod jag valt.

3.1 Material

3.1.1 Urval av likabehandlingsplaner

För att hitta material för min undersökning tog jag hjälp av Göteborgs stads hemsida <www.goteborg.se>. Där finns det listor över alla grundskolor och gymnasieskolor i Göteborg, både kommunala skolor och friskolor. 17 högstadieskolor och två gymnasieskolor hade lagt ut sina likabehandlingsplaner på sina hemsidor och dem laddade jag ner direkt. För att få tillgång till likabehandlingsplaner från de övriga skolorna skickade jag via e-post en förfrågan till rektorerna eller verksamhetscheferna och frågade om jag kunde få ta del av deras likabehandlingsplan (se bilaga 1). Jag skickade e-post till 19 högstadieskolor och 31 gymnasieskolor och fick svar från fem högstadieskolor och tio gymnasieskolor. Därmed fick jag tillgång till likabehandlingsplaner från 22 högstadieskolor och 12 gymnasieskolor. Av dessa har jag valt ut sex likabehandlingsplaner från varje skolform, det vill säga totalt tolv likabehandlingsplaner.

I mitt urval har jag utgått från vissa kriterier för att få en spridning i materialet. För högstadieskolorna är kriterierna följande:

1. Genomsnittligt meritvärde (SIRIS Gr)
2. Huvudman
3. Inkomstgenomsnittet i stadsdelen (Statistisk årsbok 2009)

För gymnasieskolorna är kriterierna följande:

1. Genomsnittligt slutbetyg på skolan (SIRIS Gy)
2. Huvudman
3. Dominans av teoretiska eller praktiska program

Mitt urval är systematiskt gjort, och jag har försökt att få en så stor spridning som möjligt i mitt material. Jag har tagit med inkomstgenomsnitt för de olika stadsdelarna i urvalet av högstadieskolor

eftersom detta kan ge ett mått på den socioekonomiska nivån i de olika stadsdelarna. Däremot har jag avstått från att se på inkomstgenomsnitt för gymnasieskolorna eftersom eleverna på gymnasieskolor oftast kommer från många olika stadsdelar.

3.1.2 Presentation av materialet

Mitt material består alltså av totalt tolv likabehandlingsplaner, sex från högstadieskolor och sex från gymnasieskolor. De omfattar mellan en och sju sidor text, exklusive diverse bilagor (se tabell 2 nedan). Totalt omfattar mitt material 56 sidor text. Jag har valt att inte analysera bilagorna då jag anser att de inte är en del av likabehandlingsplanen. Deras innehåll skiftar och det är heller inte alla likabehandlingsplaner som innehåller bilagor (se tabell 2 nedan).

Tabell 2. Presentation av likabehandlingsplanerna

Skolans namn	Antal sidor	Bilagor
Högstadieskolor		
Aprikosskolan	6	Inga
Bananskolan	7	2 stycken: Mål för ämnet Livskunskap, Litteraturtips och filmtips
Mangoskolan	6	2 stycken: Trygghetsgruppens arbetsgång vid aktiva åtgärder, Ärendekort
Melonskolan	4	Inga
Päronskolan	3	Inga
Äppleskolan	7	Inga
Gymnasieskolor		
Kanelbulleskolan	4	Inga
Kringelskolan	1	Inga
Mazarinskolan	8	Inga
Muffinsskolan	5	Inga
Pepparkaksskolan	2	6 stycken: Ordningsregler, Arbetsgång vid kännedom om kränkningar och diskriminering, Kompisstödjarorganisationen, Enkät om likabehandling, Åtgärder då vuxna på skolan kränkt eller misstänks ha kränkt elever, Krav på personal i fråga om kränkningar och mobbning
Sockerkaksskolan	3	Inga, men hänvisningar till olika bilagor i texten

Jag har försökt få så stor variation som möjligt i mitt urval utifrån kriterierna i avsnitt 3.1.1 ovan. I mitt material ingår både kommunala skolor och friskolor, skolor med högt respektive lågt betygsgenomsnitt, skolor från stadsdelar med hög respektive låg medelinkomst och skolor

där teoretiska respektive praktiska program dominerar. Jag har valt att inte presentera skolorna närmare då de uppgifter jag utgått från är offentliga. Utifrån min presentation skulle man i så fall kunna spåra vilka skolors likabehandlingsplaner jag har studerat. Jag har lovat alla skolor anonymitet och har därför även gett skolorna fiktiva namn. Högstadieskolorna har fått fruktnamn och gymnasieskolorna har fått bakverksnamn (se tabell 2 ovan), detta för att underlätta vid en eventuell jämförelse mellan stadierna. Mitt huvudsakliga syfte med kriterierna är inte att skapa ett underlag för jämförelser mellan ”bra” och ”dåliga” skolor, eller skolor i ”rika” eller ”fattiga” stadsdelar utan jag har framförallt använt mig av dessa kriterier för att nå en så stor variation som möjligt i mitt urval.

Med tolv likabehandlingsplaner kommer jag bara att undersöka en bråkdel av alla likabehandlingsplaner som finns i Göteborg och hela Sverige och min undersökning får därmed ses som en fallstudie. Jag kommer därför inte göra anspråk på att kunna dra några generella slutsatser utifrån mitt resultat.

3.1.3 Avgränsningar

Valet att undersöka likabehandlingsplaner från skolor i Göteborg beror på att det inom staden finns en stor spridning mellan olika sorters skolor i stadsdelar med olika karaktär. Detta leder till en viss variation även om jag håller mig inom ett geografiskt avgränsat område. Det som jag saknar i mitt material är likabehandlingsplaner från skolor på mindre orter, något som kanske hade gett ännu större variation i materialet. Men då jag inte gör anspråk på att göra en heltäckande undersökning med generella slutsatser anser jag att avsaknaden av planer från skolor på mindre orter inte har någon större relevans.

Valet att inrikta mig på högstadie- och gymnasieskolor beror på att eleverna i dessa skolor är tillräckligt gamla att läsa likabehandlingsplanerna själva och de är därmed potentiella läsare. Detta medför att likabehandlingsplanerna bör vara skrivna på ett sådant sätt att även eleverna förstår dem och att planerna inte bara riktar sig till personalen på skolan. Jag tycker det är intressant att titta på om detta avspeglas i språket.

3.2 Metod

Den metod som jag har valt för att analysera likabehandlingsplanerna är strukturell analys enligt den modell som Hellspong och Ledin

presenterar i *Vägar genom texten* (1997). Denna analysmetod är mångsidig och lyfter fram textens språkliga, innehållsliga och sociala struktur med dess kontext som bakgrund (Hellspång 2001:61). Den strukturella analysen lämpar sig för brukstexter (Hellspång & Ledin 1997:19) och eftersom likabehandlingsplanen är en brukstext (och inte en skönlitterär text) fann jag att den strukturella analysen är lämplig för min analys

3.2.1 Strukturell analys – en presentation

En strukturell analys lyfter fram tre aspekter av texten: den textuella strukturen (formen), den ideationella strukturen (innehållet) och den interpersonella strukturen (relationen). Allt detta studeras med textens kontext som bakgrund.

Den textuella strukturen avser textens form, ord, satser, meningar och stycken. I den strukturella analysen undersöks denna struktur på tre nivåer: lexikogrammatik, textbindning och komposition (Hellspång & Ledin 1997:65).

Den ideationella strukturen handlar om textens innehåll. Alla texter har "innehållspotential" (Hellspång & Ledin 1997:115), med vilket menas "en uppsättning möjliga men slumrande betydelser som blir verkliga först under lämpliga omständigheter" (Hellspång & Ledin 1997:115). Olika läsare läser av olika anledningar och i olika situationer och upptäcker därmed olika innehåll. Innehållet studeras utifrån tre aspekter: temana (vad texten handlar om), propositionerna (vad texten kommer fram till) och perspektiven (de synsätt som kommer till uttryck i texten) (Hellspång & Ledin 1997:115).

Den interpersonella strukturen handlar om textens sociala aspekt, relationen och samspelet mellan texten och läsaren. Texter skapar och speglar sociala band, men även makt och motstånd. Hur texten gör detta undersöks genom att man analyserar tre viktiga inslag i den interpersonella strukturen: språkhandlingar, attityder och ramar (Hellspång & Ledin 1997:158).

Kontexten är "den språkliga och sociala miljö som texten kommer ur och verkar i" (Hellspång & Ledin 1997:49). Alla texter måste ses i sitt sammanhang, eftersom det är först då textens fullständiga mening kommer fram. Kontexten kan delas upp i tre olika nivåer: situationskontexten, den intertextuella kontexten och kulturkontexten. Situationskontexten är det sammanhang i vilket texten kommit till och används i. Den intertextuella kontexten rör kopplingar till andra texter,

och kulturkontexten handlar om de samhälleliga förutsättningarna (Hellspong & Ledin 1997:49).

Även begreppet 'stil' ingår i Hellspong och Ledins analys. Enligt dem är stil "de övergripande principerna för hur en text i en viss kontext organiserar sin struktur" (Hellspong & Ledin 1997:198). Stilen rör alltså alla de övriga nivåerna i en text. En texts stil består av olika stildrag, så som pratig, abstrakt och personlig. Ett stildrag är uppbyggt av olika stilmarkörer, det vill säga språkliga element i texten. En stilmarkör kan vara abstrakta substantiv eller korta meningar. Stil kan analyseras utifrån stilaxlar med motsatspar som ytterpoler. De olika stilaxlarna knyter an till de olika nivåerna på så sätt att stilmarkörerna oftast återfinns på dessa nivåer (Hellspong & Ledin 1997:198f). Några av de axlar som Hellspong och Ledin (1997:200ff) utnyttjar är till exempel tung – lätt stil (textuell stilaxel) samt engagerad – distanserad stil (interpersonell stilaxel).

3.2.2 Analysmodell

Som framgår i avsnitt 3.2.1. ovan är den strukturella analysen mångsidig och därmed även omfattande. Därför väljer jag ut de delar av analysmodellen som är nödvändiga för att jag ska kunna uppnå mitt syfte och besvara mina frågeställningar (se avsnitt 1.1 ovan). Då jag i mina frågeställningar främst är intresserad av den textuella strukturen, stilen och kontexten är det dessa aspekter jag fokuserar på i min analys av likabehandlingsplanerna. Jag undersöker även den interpersonella strukturen då den kan påverka hur likabehandlingsplanerna upplevs av de olika läsargrupperna. Den ideationella strukturen är inte lika intressant för min undersökning, och jag avstår därför från att analysera denna aspekt.

Min analys är kvalitativ och inte kvantitativ, och jag kommer därför inte presentera kvalitativa uppgifter som gör att det går att göra en jämförelse mellan de olika planerna, det vill säga inga exakta siffror. Vid analysen räknar och bedömer jag däremot andelen av olika stilmarkörer för att kunna göra en så noggrann analys som möjligt. Att jag inte använder mig av dessa sifferuppgifter i mitt resultat beror på att jag inte har ett tillräckligt stort material för att kunna göra statistiskt underbyggda påståenden, och därmed har valt att ha ett kvalitativt perspektiv på min undersökning.

Den enda kvantitativa uppgiften jag kommer att använda mig av är LIX-värde (se avsnitt 2.2.4 ovan). För att räkna ut de olika likabehandlingsplanernas LIX-värde har jag använt mig av en hemsida,

<www.lix.se>, som gör det automatiskt. LIX har jag tagit med i min undersökning då det är ett av många mått på en text svårighetsgrad (se 2.2.4). Förutom LIX-värdet kommer jag även att jämföra resultatet av min analys med de teorier om svårigheter i texter som jag presenterade i avsnitt 2.2.4 ovan. Ett annat och förmodligen bättre sätt att undersöka svårighetsnivån på likabehandlingsplanerna hade såklart varit att göra ett test där olika grupper fick läsa likabehandlingsplanerna och berätta om de upplevde några svårigheter. Att jag väljer att inte göra ett sådant test beror på att det skulle ha tagit väldigt lång tid, tid som jag inte har. Jag väljer därför en enklare, och eventuellt mindre tillförlitlig, metod, men jag tror dock att jag med denna ändå lyckas ringa in några av de svårigheter man eventuellt kan uppleva vid läsning av likabehandlingsplaner.

En strukturell textanalys görs alltid av en människa, och den innehåller därmed ett visst mått av godtycklighet. Det är ingen exakt analysmetod med exakta mätbara resultat, och det är mina intryck av likabehandlings-planerna som jag presenterar i kapitel 4, inte en objektiv sanning.

4. Resultat

Resultatet av min analys av de tolv likabehandlingsplanerna presenteras utifrån stilaxlar med motsatta stildrag som ytterpoler. De textuella drag jag identifierat i likabehandlingsplanerna presenteras som stilmarkörer som tillsammans bildar de olika stildragen (se avsnitt 3.2.1 ovan). Stilmarkörerna kommer både från den textuella nivån samt den interpersonella nivån. De stilaxlar jag kommer att använda mig av är:

- nominal – verbal (textuell stilaxel)
- tung – lätt (textuell stilaxel)
- enkel – utsmyckad (textuell stilaxel)
- konkret – abstrakt (ideationell stilaxel)
- dialogisk – monologisk (interpersonell stilaxel)
- informell – formell (interpersonell stilaxel)
- engagerad – distanserad (interpersonell stilaxel)
- fackspråklig – allmänspråklig (kontextuell stilaxel)

Ingen textanalys kan ta upp alla egenskaper hos texten som kan tänkas vara intressanta och därför presenterar jag de viktigaste och mest utmärkande stildragen för varje likabehandlingsplan, precis som Hellspong och Ledin (1997:48) förespråkar. Det finns vissa textuella drag som inte faller in under stildragen, men som jag ändå presenterar dessa då de är utmärkande och relevanta.

Förutom stildrag redovisar jag även likabehandlingsplanernas LIX-värde, eftersom detta kan vara en del i bedömningen av textens svårighetgrad samt vilka andra texter som citeras eller refereras till i de olika planerna, då detta är ett sätt att se intertextualitet på (se avsnitt 2.2.2 ovan). Först kommer jag dock att presentera likabehandlingsplanernas kontext, då en tolkning av en text alltid ska utgå från kontexten (se avsnitt 3.2.1 ovan).

Som jag nämnde i avsnitt 3.2.2 ovan är en textanalys en subjektiv analys och det stildrag jag presenterar nedan är de stildrag som jag bedömt vara utmärkande och viktiga. Det är möjligt att en annan bedömare skulle lyfta fram andra stildrag vid en analys.

Då likabehandlingsplanen inte är en så känd genre återfinns utdrag från några likabehandlingsplaner i bilaga 2 som exempel för intresserade läsare.

4.1 Kontexten

Likabehandlingsplanen ingår i skolans värld. Syftet med skolans verksamhet är att lära ut viktiga kunskaper samt att fostra goda samhällsmedborgare (Skolverket 2006b:5). Flera olika slags texter är viktiga i skolan, främst som styrdokument och som spridare av kunskap. Likabehandlingsplanen är ett av styrdokumenterna som ska styra arbetet.

Likabehandlingsplanerna jag undersökt har skrivits mellan 2006 och 2008, och de tillkom efter att Barn- och elevskyddslagens trädde ikraft (se avsnitt 1.1 ovan). Spridningen av planerna är lokal, och det är skolans personal samt elever och föräldrar som är de tilltänkta läsarna (se avsnitt 1.1 ovan). Dock finns genren som sådan spridd över hela Sverige. Deltagarna i den kommunikationsprocess som likabehandlingsplanen ingår i är skolledning, lärare, elever och föräldrar. Skolledningen är den främste sändaren och producenten även om det är tänkt att även lärare och elever ska vara delaktiga i arbetet (se avsnitt 2.3.3 ovan). Främsta mottagarna är lärare, samt elever och föräldrar.

Syftet med likabehandlingsplanen är att styra skolans likabehandlingsarbete. Likabehandlingsplanen är en del i det målinriktat arbete som har som syfte att motverka diskriminering samt förebygga och förhindra trakasserier (se avsnitt 1.1 ovan).

Den kulturkontext likabehandlingsplanen ingår i betonar demokrati och jämlikhet, och i Lpo 94 står det till exempel att ”Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund” samt att skolan ska främja jämställdhet mellan kvinnor och män (Skolverket 2006b:3).

4.2 Generella textuella drag i samtliga likabehandlingsplaner

Alla de likabehandlingsplaner som jag har undersökt får sägas vara enkla (ej att blanda ihop med lätta), med vilket menas att de helt saknar stilfigurer såsom rim, allitteration, upprepningar och liknande dekorationer. Det är även ont om adjektiv som inte är tematiskt nödvändiga i planerna. Ett exempel på ett tematiskt nödvändigt adjektiv är *kränkande* i begreppet ’kränkande behandling’.

Alla likabehandlingsplanerna är även mer eller mindre fackspråkliga. Det märks att planerna hör hemma i skolans värld då de är fyllda av skoltermer som *hemklassrum* (Äppleskolan), *kvalitetsredovisning* (Melonskolan), *Farstametod* (Bananskolan), *värdegrund* (Muffins-skolan), *elevhälsoteam* (Kringelskolan), *SET* (social och emotionell träning) (Äppleskolan) och *mentor* (Mazarinskolan). Mycket av det ordförråd som användes kunde jag även känna igen från Barn- och

elevskyddslagen, bland annat ord som *kränkande behandling*, *trakasserier* och *etnisk tillhörighet*, alltså termer från Barn- och elevskyddslagen snarare än från skolans värld.

De likabehandlingsplaner jag har undersökt utmärks av en brist på satskonnektiver. De vanligaste satskonnektiverna är *och*, *eller* och *men*. Förutom dem förkommer även *för att* och *därför*, men på många ställen är dessa utelämnade, och måste därför underförstås som i följande exempel: ”Likabehandlingsplanen skall fungera som ett levande dokument och ständigt hållas aktuell. Frågor och situationer som uppstår i den pedagogiska verksamheten måste mötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser” (Äppleskolan). Även andra satskonnektiver, såsom temporala, saknas. Detta gäller främst i de avsnitt som handlar om rutiner vid akuta åtgärder och som har en temporal disposition, som i följande exempel: ”Åtgärder för att stoppa trakasserier eller kränkningar vidtas omedelbart. Teamet mot mobbning och kränkningar stöttar och hjälper till. Den som blivit utsatt får stöd. Inträffade eller misstänkta händelser utreds. Utredningen dokumenteras” (Päronskolan).

4.3 Textuella drag i högstadieskolornas likabehandlingsplaner

4.3.1 Aprikosskolan

Aprikosskolans likabehandlingsplan är konkret på så vis att texten domineras av konkreta substantiv, till exempel *föräldramöten*, *samarbetsövningar* samt *mentor*. Det finns definitioner av de begrepp som används, vilket leder till ytterligare konkretion.

Likabehandlingsplanen är dialogisk. Den innehåller läsartilltal, frågor och uppmaningar, till exempel ”Vem kontaktar jag vid diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling?” och ”För att anmäla ett ärende ska du som elev eller vårdnadshavare vända dig till din mentor i första hand...”. Genom användningen av *vi* visar sändaren sig, till exempel ”Vi, som är elever eller personal på Aprikosskolan...”.

Stilen är engagerad med värdeord, som i exemplet ”visa ett tydligt och kraftfullt avståndstagande”, retoriska frågor, läsartilltal samt uppmaningar.

Aprikosskolans likabehandlingsplan innehåller en referens till ”forskaren Olweus”. Det finns dock ingen markering av om det är ett citat eller bara ett referat av vad Olweus sagt eller skrivit. Inte heller anges varifrån referensen är hämtad. I planen nämns också Barn- och elevskyddslagen och vissa av de definitioner som används är direkta

citat från denna, dock utan att vara markerade som citat. Här finns även referat av Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006a) där ursprunget inte är markerat. Likabehandlings-planens LIX-värde är 46, vilket tolkas som medelsvårt enligt tabell 1 i avsnitt 2.2.4 ovan.

4.3.2 Bananskolan

Bananskolans likabehandlingsplans stil är nominal med en klart större andel substantiv än verb, som i meningen ”Alla på Bananskolan tar avstånd från alla tendenser till mobbing, diskriminering och trakasserier och arbetar aktivt förebyggande mot alla former av negativa handlingar”.

Likabehandlingsplanen är även formell. Stilen utmärks av lärda, akademiska ord som *adekvat* och *biträder*. Meningsbyggnaden är invecklad med hypotaktisk struktur, till exempel ”Vid kränkande behandling elever emellan agerar den eller de vuxna, som ser eller får vetskap om kränkningen genom att genomföra utredande samtal”.

I Bananskolans likabehandlingsplan finns citat från Lpo 94 samt referat av Skollagen och Barn- och elevskyddslagen. Planens LIX-värde är 51, vilket ska tolkas som svårt enligt tabell 1 i avsnitt 2.2.4 ovan.

4.3.3 Mangoskolan

Mangoskolans likabehandlingsplan är konkret, främst i det avsnitt som beskriver den förebyggande verksamheten. Detta avsnitt utmärks av konkreta samt sammansatta substantiv så som *fadderbarn*, *arbetsmiljöarbete* och *föräldrarna* och långa, utbyggda nominalfraser så som ”föräldramöten med diskussioner kring normer, språkbruk, värderingar och bemötande av andra människor”. Även avsnittet som tar upp akuta åtgärder är konkret med tidsadverbial och sifferuppgifter, till exempel ”inom 1-2 veckor” och ”varje vår”.

Likabehandlingsplanen är monologisk. Personliga pronomen i första person plural återfinns endast i ett avsnitt, medan de saknas i resten av texten. Det finns inte heller några läsartilltal, frågor eller interjektioner.

Mangoskolans likabehandlingsplan innehåller punktlistor, främst i avsnitten ”Förebyggande verksamhet” och ”Akuta åtgärder”. Dessa listor domineras av meningsfragment, till exempel ”Återkommande diskussioner kring attityder”.

I likabehandlingsplanens första mening refereras till Barn- och elevskyddslagen. Även *Förordningen (SFS 2006:1083) om barn och elevers deltagande i arbetet med en likabehandlingsplan* refereras till längre fram i texten. De definitioner som ges är exakta citat från Barn- och elevskyddslagen, något som inte finns angivet i texten. Mangoskolans likabehandlingsplan har ett LIX-värde på 51, vilket tolkas som svårt.

4.3.4 Melonskolan

Melonskolans likabehandlingsplan har en konkret stil då texten domineras av konkreta och sammansatta substantiv som till exempel *bibliotekspersonal*, *elevårdsteam* och *lägerskola*. Det finns även sifferuppgifter i texten, till exempel "... högst 22 elever" och "Minst tio lärare ...". Detta gäller främst avsnittet om förebyggande arbete samt avsnittet om akuta åtgärder. Det avsnitt som kallas "Deklaration" har dock en mycket abstraktare stil som karaktäriseras av abstrakta substantiv, såsom *solidaritet*, *tolerans* och *rättigheter*.

Stilen i likabehandlingsplanen har tyngre prägel med långa, vänstertunga meningar. Stilen präglas även av en mer komplex syntax. Ett exempel på en mening med tyngre karaktär är: "Ansvariga för att utredning sker och att åtgärder sätts in när elev kränker elev är klassföreståndaren, som vid behov kan begära hjälp av elevvårdsteamet". Liknande meningar återfinns främst i avsnitten om utredning och åtgärder samt uppföljning och utvärdering.

Likabehandlingsplanen är engagerad och utmärks av personliga pronomen i första person plural, till exempel i meningen "På Melonskolan vill vi arbeta med...", värdeord, som till exempel *goda* och *demokratiska* och argument för varför man ska göra på olika sätt, som i meningen "Därför är introduktionen av ny personal och nya elever i år sju en viktig del i skolans förebyggande arbete mot kränkande behandling".

I Melonskolans likabehandlingsplan finns citat från Dan Olweus (ej angivet från vilken text), samt ett citat från Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006a). Detta citat är dock inte utmärkt som ett citat. Det finns även referenser till "FN:s konvention om barnets rättigheter". Barn- och elevskyddslagen nämns inte. Likabehandlingsplanens LIX-värde är 46, vilket ska tolkas som medelsvårt.

4.3.5 Päronskolan

Päronskolans likabehandlingsplan är abstrakt och domineras av verbalsubstantiv, till exempel *likabehandling*, *uppträdande*, *förutsättningar* och *kränkningar*. Många av verben står i passiv form som i meningen ”Den enskildes upplevelse av trakasserier eller kränkande behandling tas alltid på allvar och utreds alltid”.

Likabehandlingsplanens stil är tung och präglas av bisatser och vänstertunga meningar, till exempel: ”Uppträdande som kränker ett barns eller en elevs rätt och som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion/trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder förekommer inte”. Stilen är även nominal med en övertikt av substantiv framför verb som i meningen ”Nyanställda informeras om lagen och om skolans vision och arbete mot diskriminering och annan kränkande behandling”.

Trots att personliga pronomen i första person plural används ger likabehandlingsplanen ett monologiskt intryck. Det finns inga läsartilltal, frågor eller interjektioner.

I Päronskolans likabehandlingsplan finns inga citat från eller referenser till några andra texter. Barn- och elevskyddslagen nämns inte heller. LIX-värdet är 51, vilket ska tolkas som att den är svår.

4.3.6 Äppleskolan

Äppleskolans likabehandlingsplan består av flera avsnitt med olika karaktär. Planen börjar med en presentation av skolans mål och ansvar och detta avsnitt är abstrakt och präglas av abstrakta substantiv såsom i meningen ”Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten”. Avsnittet som presenterar det förebyggande arbetet på skolan är dock mer konkret, och präglas av sammansatta och konkreta substantiv till exempel *läraryrket*, *ungdomsassistenter*, *friluftsdagar*.

Likabehandlingsplanen är monologisk på så sätt att det förekommer få personliga pronomen, inga frågor eller utrop och läsartilltal på bara ett ställe.

Likabehandlingsplanen utmärks av meningsfragment. Dessa förekommer främst i avsnittet med definitioner av olika termer samt i avsnittet där det förebyggande arbetet beskrivs och i avsnittet där utredningsrutiner presenteras. I dessa två avsnitt återfinns meningsfragmenten som punkter i en lista och punktlistor dominerar här texten.

Äppelskolans likabehandlingsplan innehåller både citat från och referat av skollagen, Barn- och elevskyddslagen, FN:s barnkonvention och läroplanerna Lpo 94 och Lpfö 98 (Läroplan för förskola). Planen har ett LIX-värde på 50, vilket innebär att den enligt tabell 1 i avsnitt 2.2.4 ovan är medelsvår till svår.

4.4 Textuella drag i gymnasieskolornas likabehandlingsplaner

4.4.1 Kanelbulleskolan

Kanelbulleskolans likabehandlingsplan är konkret med konkreta substantiv, personnamn, sifferuppgifter och tidsangivelser som i exemplen "... mitterniskonferenser och uppföljningssamtal i november och april ..." samt "Då skolan enbart har c:a 150 elever ...".

Likabehandlingsplanen domineras av punktlistor, både i avsnittet "Förebyggande åtgärder" och i avsnittet "Handlingsplan".

I inledningen till Kanelbulleskolans likabehandlingsplan refereras till Barn- och elevskyddslagen. Denna lag citeras också direkt i avsnittet "Definitioner", dock utan att citaten är markerade som sådana. I övrigt citeras eller refereras ingen annan text. Likabehandlingsplanens LIX-värde är 43, vilket tolkas som medelsvårt enligt tabell 1 i avsnitt 2.2.4 ovan.

4.4.2 Kringelskolan

Kringelskolans likabehandlingsplan har en lätt stil. Meningarna är korta, med få bisatser. Stilen utmärks även av få långa ord, och högertunga meningar. Ett exempel är "Elevhälso teamet (EHT) bidrar också med sin erfarenhet och kunskap".

Likabehandlingsplanen är monologisk och saknar såväl läsartilltal som uppmaningar och frågor. Det finns inte heller några citat från eller referenser till andra texter. Barn- och elevskyddslagen nämns inte heller. LIX-värdet ligger på 48, vilket tolkas som att texten är medelsvår.

4.4.3 Mazarinskolan

Mazarinskolans likabehandlingsplan är monologisk då den saknar så väl läsartilltal som frågor och uppmaningar.

Likabehandlingsplanen domineras av punktlistor. De flesta avsnitt består av eller innehåller en punktlista som bland annat radar upp mål för likabehandlingsarbetet på skolan eller anger vem som är ansvarig för

vad. Punkterna består av hela, syntaktiska meningar, och inte bara meningsfragment. Det finns även punkter som består av flera meningar.

Mazarinskolans likabehandlingsplan innehåller referat av Barn- och elevskyddslagen. Den innehåller även citat från skollagen samt Lpf 94. LIX-värdet för planen är 43, vilket tolkas som medelsvårt.

4.4.4 Muffinsskolan

Muffinsskolans likabehandlingsplan är lätt. Stilen präglas av korta meningar, korta ord, få verbal- och adjektivsubstantiv och högertunga meningar vilket kan ses i följande exempel: ”Den mobbade ger sig själv skulden till mobbningen. Han/hon får skamkänslor och söker därför inte hjälp självmant”. Texten präglas också av sina många satskonnektiver som i meningen ”Skolan ska aktivt stödja elevfackligt arbete så att goda samverkansformer utvecklas”.

Likabehandlingsplanen har en dialogisk stil. Den innehåller läsartilltal, som i meningen ”Råd till dig som utsätts för kränkande behandling”, och uppmaningar. Författaren är synlig genom uppmaningar och personliga pronomen i första person plural som i exemplet ”Mot denna bakgrund är det helt klart att vi i skolan inte kan acceptera mobbning”. Detta gör att likabehandlingsplanen även har en engagerad stil. Den innehåller dessutom värdeord och värderingar, som i exemplet: ”... en så kraftig personlig kränkning och förnedring...” vilket också bidrar till den engagerade stilen.

Det finns varken citat eller referat i Muffinsskolans likabehandlingsplan. Den nämner inte heller Barn- och elevskyddslagen. LIX-värdet är 44, vilket ska tolkas som medelsvårt, i samma nivå som normal tidningstext.

4.4.5 Pepparkaksskolan

Pepparkaksskolans likabehandlingsplan är tung med långa, vänstertunga meningar, vilket ger texten en tendens till vänstertyngd, som i meningen ”Värderingsövningar på klassråd, men också inom den ”vanliga” undervisningen, är därför viktiga inslag”.

Likabehandlingsplanen är monologisk. Det finns ett fåtal pronomen i första person plural, men det finns inget läsartilltal och inga uppmaningar eller frågor.

I Pepparkaksskolans likabehandlingsplan finns varken citat eller referat från någon annan text. Inte ens Barn- och elevskyddslagen nämns. LIX-värdet är 48, vilket tolkas som att texten är medelsvår.

4.4.6 Sockerkaksskolan

Sockerkaksskolans likabehandlingsplan är abstrakt, då texten präglas av abstrakta substantiv med otydligt betydelseinnehåll, så som *värdegrund*, *attityder*, *tolerans* och *rättigheter*. Det finns heller inga definitioner av termer.

Likabehandlingsplanen domineras av punktlistor. Det finns ingen konsekvens i hur punkterna i listan är utformade syntaktiskt. Det finns både punkter med hela, syntaktiska meningar och punkter med endast lösryckta nominalfraser och meningsfragment. Detta gör likabehandlingsplanen tung, då det är svårt att veta vad man som läsare ska vänta sig och sambanden mellan meningarna blir svåra att förstå.

Stilen är monologisk, vilket syns genom att det saknas läsartilltal, frågor och uppmaningar. Istället präglas texten av påståenden.

I Sockerkaksskolans likabehandlingsplan hänvisas till Barn- och elevskyddslagen. I övrigt finns det inga citat eller referat. Likabehandlingsplanens LIX-värde är 49, vilket ska tolkas som svårt.

4.5 Textuella drag i samtliga likabehandlingsplaner – summering

Samtliga likabehandlingsplaner ser väldigt olika ut och deras stilar skiljer sig en hel del åt. Det som alla har gemensamt är att de domineras av termer från skolans värld, vilket gör dem fackspråkliga, samt att de är enkla så till vida att de endast innehåller få adjektiv samt saknar stilfigurer och annat som gör stilen mer utsmyckad. Planerna lider även ofta av brist på satskonnektiver.

Det går inte att dra några generella slutsatser om likabehandlingsplaner som texter men det finns några tendenser att peka på. En tendens är att likabehandlingsplanerna har monologisk stil. Endast två av likabehandlingsplanerna, Aprikosskolans och Muffinsskolans, är tydligt dialogiska med tilltal till läsaren, frågor och uppmaningar. De andra är mer eller mindre monologiska, och har påstående som dominerande språkhandling. De saknar även ofta läsartilltal. De två likabehandlingsplanerna med dialogisk stil skiljer sig även från de övriga genom att vara engagerade med värdeord och en synlig sändare genom frekvent användning av *vi* och *vår*.

En annan tendens är att stilen är tung, eller i alla fall formell och nominal. Likabehandlingsplanerna ingår i en skriftspråkskontext, vilket påverkar utformningen. Skribenterna har använt långa meningar, hypotaktisk struktur och på sina ställen är meningarna vänstertunga.

Punktlistor är ett vanligt inslag i likabehandlingsplanen. De finns i större eller mindre utsträckning i flera av likabehandlingsplanerna. Punktlistornas utformning varierar dock. I likabehandlingsplanerna från Äppleskolan och Mangoskolan består punkterna av meningsfragment medan de i likabehandlingsplanerna från Kanelbulleskolan och Mazarinskolan består av syntaktiska meningar och ibland även flera meningar. Pepparkakskolan använder sig av både syntaktiska meningar och meningsfragment i sina punktlistor.

Stilen i likabehandlingsplanerna är både konkret och abstrakt. Det skiljer sig mellan de olika skolornas likabehandlingsplaner men även mellan avsnitten i likabehandlingsplanerna. Det visar sig att avsnitt som handlar om skolans mål och vision är abstraktare än de som tar upp det förebyggande arbetet.

Likabehandlingsplanernas LIX-värden varierar mellan 43 och 51, med ett medelvärde på 47,5. LIX-värdena för nio av tolv likabehandlingsplaner håller sin inom spannet 40-50 vilket ska tolkas som medelsvårt, lika svårt som en normal tidningstext, enligt tabell 1 i avsnitt 2.2.4 ovan. De tre övriga har ett LIX-värde på 51, precis över medelsvårt, och detta värde ska tolkas som att texterna är svåra, i nivå med officiella texter. Högstadieskolornas likabehandlingsplaner tenderar att ha ett aningen högre LIX-värde, med ett medelvärde på 49,2 än gymnasieskolornas, som har ett medelvärde på 45,8.

Sju av tolv likabehandlingsplaner citerar eller refererar Barn- och elevskyddslagen, medan den i fem av likabehandlingsplanerna inte ens nämns. Andra citerade och refererade texter är Skollagen (tre gånger), Lpo 94 (två gånger), Lpfö 98 (en gång), Lpf 94 (en gång) FN:s Barnkonvention (två gånger), *Förordningen (SFS 2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med en likabehandlingsplan* (en gång) samt Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (en gång). Även en person, Dan Olweus, refereras eller citeras två gånger. Många av citaten och referaten är inte markerade, och det syns alltså inte att det är citat eller referat, och det syns inte heller varifrån citaten är hämtade eller vilka texter eller personer som refereras.

5. Diskussion

Nedan diskuterar jag mina resultat utifrån den teoretiska bakgrund och den forskning jag presenterade i kapitel 3 ovan, samt utifrån den kontext jag presenterade i avsnitt 4.1 ovan. Jag diskuterar även undersökningens didaktiska relevans.

5.1 Skillnader mellan likabehandlingsplanerna

Min undersökning visar på ett antal skillnader mellan likabehandlingsplanerna. Vissa är så korta som en sida medan andra är upp till åtta sidor långa. Några av planerna innehåller bilagor, vilkas innehåll och omfång varierar (se Tabell 2 i avsnitt 3.1.2 ovan). Även de textuella dragen varierar. Det finns både monologiska och dialogiska likabehandlingsplaner, även om de monologiska är i majoritet. Planerna är abstrakta och konkreta, engagerade och mer distanserade. Vissa likabehandlingsplaner innehåller många punktlistor, medan andra inte innehåller en enda. Jag kan inte se några skillnader mellan likabehandlingsplaner från gymnasiet eller högstadiet, och inte heller de kriterier jag använde vid urvalet (se avsnitt 3.1.1 ovan) har gett utslag.

En anledning till att olikheterna mellan likabehandlingsplanerna skulle kunna vara att det inte finns några råd för den språkliga utformningen från politiskt håll. De allmänna råd Skolverket gett ut behandlar inte de språkliga aspekterna utan främst innehållsliga (se avsnitt 2.2.3 ovan). För genrer brukar det finnas normer som reglerar hur texter inom genren ska se ut (se avsnitt 2.2.1 ovan) men då likabehandlingsplanen är en så ny genre, och dessutom inte en genre som växt fram av sig själv utan som är bestämd ovanifrån, finns det, som det ser ut, ännu inga tydliga normer. Förebilderna är få och genren har ännu inte fått en mer fast form med välkända normer. Därför får varje skola själv sätta upp normer för hur en likabehandlingsplan ska se ut och detta gör att likabehandlingsplanerna skiljer sig åt från skola till skola.

5.2 Intertextualitet i likabehandlingsplanerna

Intertextuell påverkan kan ses i alla texter, så även likabehandlingsplanerna och i likabehandlingsplanerna fanns det exempel på både textsamspel och normsamspel (se avsnitt 2.2.2 ovan).

Textsamspel handlar om sådant som är tydligt utmärkt i texten, som citat och referat. Som framgår av avsnitt 4.5 ovan innehåller likabehandlingsplanerna citat och referat från många olika texter. Det finns även hänvisningar till bilagor i likabehandlingsplanerna, och i två av planerna, Aprikosskolans och Melonskolans, hänvisas till Dan Olweus. I flera av likabehandlingsplanerna fanns citat som inte var utmärkta av citattecken, och med källa. Likadant var inte alla referat markerade med källa och anföringsverb. Päronskolan, Kringelskolan, Muffinsskolan och Pepparkaksskolan innehåller inga citat eller referat alls.

Alla texter eller personer som är citerade och refererade har på olika sätt koppling till skolvärlden. Skollagen och läroplanerna ingår i skolkontexten, Barn- och elevskyddslagen är det som likabehandlingsplanen bygger på. Även FN:s Barnkonvention kan sägas vara en stöttepelare som likabehandlingsarbetet bygger på. Den är dessutom välkänd. Att Olweus finns med i två likabehandlingsplaner är heller inte förvånande då han forskat inom mobbning (Beckman 2003), ett ämne som ligger nära likabehandling. De röster från andra som skribenterna valt att använda i sina likabehandlingsplaner har alltså alla på ett eller annat sätt kopplingar till skolans värld. Texterna är förmodligen citerade och refererade för att motivera och stödja likabehandlingsplanen, ge den legitimitet och tyngd. Då fungerar välkända, etablerade texter och forskare bäst.

Normsamspel handlar om inflytande mellan genrer och är mer osynligt än textsamspel. Jag tycker mig kunna se påverkan från både läro- och kursplaner samt från juridiska texter i likabehandlingsplanerna. Läroplanerna utmärks av att de saknar direkt tilltal (se avsnitt 2.3.2 ovan) och även de flesta av likabehandlingsplanerna saknar direkt tilltal. Andra drag som likabehandlingsplanerna delar med läro- och kursplaner är det ibland abstrakta språket, samt den ofta tunga stilen. Vad gäller den tunga stilen tror jag dock inte att det främst är läro- och kursplanerna som haft betydelse utan mediet i sig har haft inverkan. Likabehandlingsplanerna är skrivna texter, och de lyder därför under vissa skriftspråkliga normer vilka gör texten tung.

Juridiskt språk påverkar främst i fråga om definitioner. Definitioner är viktigt inom de juridiska genrerna, och definitioner återfinns även i vissa av likabehandlingsplanerna, dock inte alla. Detta normsamspel tycker jag är mycket tydligt. Skribenterna överför medvetet ett drag från det

juridiska språket till sina texter och visar därmed att likabehandlingsplanen har tydlig koppling till en lagtext. En annan påverkan som jag kan se var punktlistorna som förekom i många av likabehandlingsplanerna. Även den myckna användningen av termer har likheter med juridiskt språk. Termerna i likabehandlingsplanerna är dessutom ofta hämtade direkt från Barn- och elevskyddslagen. Att använda samma termer får dock nog betraktas som ett textsamspel snarare än ett normsamspel då det skulle kunnat ses som citering.

Det går alltså att se viss påverkan på språket i likabehandlingsplanerna från både läro- och kursplaner samt från juridiska texter. Jag tror att detta beror på att läro- och kursplaner är levande dokument för skolledning och lärare. De är texter som man har kunskaper om och har läst många gånger. Därför är de lätta att använda som förebilder när man ska skriva ett nytt styrdokument, för vilket det varken finns råd för utformningen eller förebilder att efterlikna (se avsnitt 2.2.3 ovan). Förklaringen till att juridiskt språk påverkar likabehandlingsplanerna bör vara att planerna är sprungna ur en lagtext. Även här tror jag bristen på råd och förebilder spelar in.

5.3 Svårigheter vid läsning av likabehandlingsplanerna

Som framgår i avsnitt 2.2.4 ovan finns det många olika faktorer som kan bidra till att en text blir svår att förstå. En faktor är om texten är skriven med en viss grupps språk (se avsnitt 2.2.4 ovan). Min analys visar att likabehandlingsplanerna innehåller många skoltermer (se avsnitt 4.2 ovan). Detta skulle kunna försvåra förståelsen för de mottagargrupper som inte är bekanta med detta skolspråk, kanske främst föräldrar men även elever. Även vaga eller abstrakta ord kan ge svårigheter vid förståelse av en text (se avsnitt 2.2.4 ovan). Likabehandlingsplanerna är ofta konkreta, men de avsnitt som beskriver mål och visioner tenderar att vara abstrakta med abstrakta substantiv (se avsnitt 4.5 ovan). Detta skulle kunna försvåra läsningen för alla mottagargrupper. Jag tror dock att lärare och skolledning har ett försprång framför föräldrar och elever här, eftersom de har läst läroplaner och kursplaner tidigare. Som framgår av avsnitt 2.3.2 ovan anses dessa texter ha ett abstrakt och vagt språk, och lärare och skolledning borde därför ha en förförståelse som hjälper dem att tolka även de abstrakta begreppen i likabehandlingsplanerna. Dessutom borde ju de som skrivit likabehandlingsplanerna, oftast skolledningen (se avsnitt 2.3.3 ovan), veta vad de menar och vill ha sagt.

Den syntaktiska strukturen uppvisar flera egenskaper som kan leda till att en text anses svår, bland annat långa meningar, långa fundament, många bisatser samt inskott (se avsnitt 2.2.4 ovan). En av de tendenser som jag visar på i mitt resultat är att stilen i likabehandlingsplanerna är tung, eller i alla fall nominal och skriftspråklig, vilket förmodligen inte är så underligt då likabehandlingsplanen ingår i en skriftspråklig kontext (se avsnitt 4.5 ovan). Lagerholm menar dock att syntaktiska egenskaper sällan har den stora inverkan på förståelsen som människor tror (se avsnitt 2.2.4 ovan), och kanske är det likadant för likabehandlingsplanerna. Det genomsnittliga LIX-värdet för alla likabehandlingsplanerna är 47,5 (se avsnitt 4.5 ovan), vilket, utifrån Tabell 1, ska tolkas som medelsvårt, i klass med en normal tidningstext. LIX-värdet visar således att texterna inte är alltför svåra. Tidningstext är en nivå på texter som de flesta vuxna människor förmodligen är vana att läsa. Här borde alltså finnas en förförståelse för svårighetsnivån hos både skolledning, lärare och föräldrar. De som kan få svårigheter med den skriftspråkliga stilen tror jag skulle kunna vara högstadieeleverna, samt eventuellt även gymnasieeleverna, som ännu inte övat upp en vana att läsa texter på den här svårighetsnivån.

Något som underlättar förståelsen av en text är läsartilltal, att författaren gör sig synlig (se avsnitt 2.2.4 ovan). Läsartilltal finns dock bara i två av de tolv likabehandlingsplaner jag undersökte. I de övriga saknas det. En annan sak som det är ont om är satskonnektiver, vilka också underlättar förståelsen av en text (se 2.2.4). På många ställen i likabehandlingsplanerna är satskonnektiverna underförstådda, något som försvårar förståelsen då läsaren inte får någon hjälp att se sambanden mellan satserna.

Sammanfattningsvis tror jag att det som leder till störst svårigheter när det gäller att förstå likabehandlingsplanerna är skoltermerna, de abstrakta begreppen, avsaknaden av läsartilltal samt bristen på satskonnektiver, vilket är faktorer som kan försvåra förståelsen för alla mottagargrupperna. Jag tror dock förförståelse spelar stor roll, något som talar för att de som kan väntas ha störst svårigheter med likabehandlingsplaner är föräldrar och elever, eftersom de inte är vana vid att läsa många av de texter som finns i skolkontexten. De är heller inte vana vid skoltermerna eller de abstrakta begreppen, ett drag som även finns i läroplaner och kursplaner. Likabehandlingsplanerna uppvisar viss påverkan från läroplaner och kursplaner (se avsnitt 5.2 ovan), som är genrer som bör vara välkända för skolledning och lärare. Därför tror jag att dessa två mottagargrupper har lättare för att läsa och förstå likabehandlingsplanerna, medan denna intertextualitet kan

försvåra läsningen för elever och föräldrar som inte har samma förförståelse.

5.4 Didaktisk relevans

Likabehandlingsplaner är en genre som både är ny, krävande och viktig. Det finns få råd för hur den språkliga utformningen ska se ut och eftersom det är en så ny genre finns det få förebilder att ta hjälp av (se avsnitt 2.2.3 ovan). Att skriva dessa likabehandlingsplaner är en ny och krävande uppgift för lärare och skolläda.

Den didaktiska relevansen hos min undersökning ligger i frågan om likabehandlingsplanernas svårighetsnivå. Genom att undersöka textuella drag och svårigheter visar jag på olika egenskaper i de undersökta likabehandlingsplanerna som kan göra dem svårlästa. Genom att använda denna kunskap skulle de som utformar likabehandlingsplanerna kunna anpassa dessa efter de olika mottagargrupperna så att de blir lättare att förstå. Bitsch och Jannesson visar i sin undersökning att likabehandlingsplanen är svagt förankrad hos lärare och elever (se avsnitt 2.3.3 ovan). En lättillgänglig likabehandlingsplan med ett lättfattligt, anpassat språk borde vara lättare att föra ut till elever och föräldrar och lättare för lärare att tillämpa i sitt arbete. Likabehandlingsplanen borde därmed bli ett mer levande dokument, så som det var meningen att den skulle vara (Utbildningsdepartementet 2006:9).

6. Sammanfattning

Syftet med mitt arbete har varit att undersöka hur ett antal skolor löst den svåra uppgiften att skriva en likabehandlingsplan. Mina frågeställningar var: Vilka textuella drag utmärker de undersökta likabehandlingsplanerna? Finns det influenser från andra genrer inom skolkontexten i de undersökta likabehandlingsplanerna? Går det att finna textuella egenskaper i de undersökta likabehandlingsplanerna som kan försvåra läsningen och förståelsen av likabehandlingsplanerna för någon av mottagargrupperna – skolledning, lärare, elever och föräldrar?

Likabehandlingsplaner utgår ifrån *Lagen (SFS 2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*, även kallad Barn- och elevskyddslagen, som trädde i kraft 1 april 2006. Varje skola måste ha en likabehandlingsplan och denna är en del i arbetet med att motverka diskriminering och förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling. Det finns få riktlinjer att följa vid utformandet och även få förebilder att ta hjälp av då detta är en ny genre. Samtidigt finns det många olika mottagargrupper att anpassa texten efter. Likabehandlingsplanen är alltså en både viktig och krävande genre.

De teorier jag utgått från är teorier kring intertextualitet, och kring vad som gör en text svår att läsa. Intertextualitet handlar om påverkan mellan texter, och jag valde att främst fokusera på om språket i läro- och kursplaner samt juridiska genrer har påverkat språket i likabehandlingsplanerna. Den forskning som gjorts på likabehandlingsplaner visar att de ofta utformas av skolledningen utan hjälp av eleverna. Många likabehandlingsplaner lever heller inte upp till de krav Skolverket ställt upp i *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling* (2006a).

Mitt material har bestått av tolv likabehandlingsplaner från högstadie- och gymnasieskolor i Göteborg. Jag har utgått från kriterier såsom betygsgenomsnitt, socioekonomisk nivå, huvudman för att få en så stor spridning som möjligt.

Jag har använt mig av strukturell analys som är en mångsidig textanalysmetod som lyfter upp många olika aspekter av texten. Dessa aspekter är textuell struktur, ideationell struktur, interpersonell struktur och stil. Som utgångspunkt vid analysen används textens kontext. I min

analys fokuserade jag på den textuella strukturen, den interpersonella strukturen samt stilen.

Mina resultat visar att likabehandlingsplanerna har en enkel stil utan utsmyckningar. Många termer från skolans värld, samt från Barn- och elevskyddslagen används. Likabehandlingsplanerna tenderar även att vara monologiska, ha en tung stil, ha ont om satskonnektiver samt ofta innehålla punktlister.

Likabehandlingsplanerna är påverkade av både juridiskt språk samt språket i läroplaner och kursplaner. Det juridiska språket bidrar genom normsamspel med definitioner, punktlister, samt vissa termer, medan läro- och kursplanerna bidrar med avsaknad av tilltal, samt tendensen till abstrakt stil. Det textsamspel som finns består av citat från och referat av Barn- och elevskyddslagen, Skollagen, de olika läroplanerna, Skolverkets allmänna råd, FN:s Barnkonvention samt Dan Olweus.

Egenskaper i likabehandlingsplanerna som eventuellt skulle kunna bidra till svårigheter vid läsning av likabehandlingsplanerna är de många skoltermerna, som kan vara nya för eleverna och föräldrarna, de abstrakta uttrycken, avsaknaden av läsartilltal, samt att det finns få satskonnektiver. Syntaxen är skriftspråklig, vilket skulle kunna ställa till problem för eleverna som kanske inte har samma vana vid detta som de andra mottagargrupperna. LIX-värdet är mellan 43 och 51 vilket ska tolkas som medelsvårt, i nivå med en vanlig dagstidning, en nivå som inte bör vara alltför svår för de flesta vuxna människor. Sammanfattningsvis är det förmodligen elever och föräldrar som har svårast för att läsa likabehandlingsplaner då de inte har förförståelse för texter ur skolkontexten på samma sätt som skolläring och lärare.

Min undersökning av likabehandlingsplaner tar bara upp ett litet antal planer. För att få en klarare bild av hur likabehandlingsplaner ser ut och vilka textuella drag som utmärker dem skulle det behöva göras en mycket större undersökning som innefattar fler likabehandlingsplaner. Kanske skulle en större undersökning visa på skillnader mellan likabehandlingsplaner från olika sorters skolor som inte min undersökning har visat. Även större undersökningar om svårigheter i likabehandlingsplaner, med tester av likabehandlingsplaner i de olika mottagargrupperna är ett förslag på vidare forskning. Jag tror dessutom att skolorna behöver ett material med tips och råd för hur man utformar en likabehandlingsplan, samt en uppsättning goda förebilder. Allt detta behöver göras för att tydliggöra hur viktig likabehandlingsplanen är och hur viktigt det är att den når alla sina olika mottagargrupper.

Litteraturförteckning

- Ajagán-Lester, Luis, Per Ledin & Henrik Rahm 2003. Intertextualiteter. I: Englund, Boel & Per Ledin (red.), *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur.
- Allwood, Jens & Sören Sjöström 2001. *Ordförrådet i läroplanerna*. (Gothenburg papers in theoretical linguistics S25.) Göteborg: Institutionen för lingvistik.
- Almqvist, Lina & Hanna Engström 2007. *Att arbeta med likabehandling*. Göteborg.
- Barn- och elevombudet 2009. *Stoppa kränkningar i skolan*. <http://www.skolinspektionen.se/Documents/BEO/presentation-krankningar.pdf> Hämtad 2009-03-05.
- Beckman, Vanna 2003. "Mobbning är ett övergrepp, inte en konflikt". *Apropå* 2003/3.
- Bitsch, Maria & Katja Jannesson 2008. *Likabehandlingsplanen. En kvalitativ studie om likabehandlingsplanens roll i skolans dagliga verksamhet*. Göteborg.
- Göteborg stad <www.goteborg.se> Hämtad 2009-03-03.
- Hellspong, Lennart 2001. *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellspong Lennart & Per Ledin 1997. *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Jensen, Ulf, Staffan Rylander & Per Henrik Lindblom 2006. *Att skriva juridik*. Fjärde upplagan. Uppsala: Iustus Förlag.
- Lagerholm, Per 2008. *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Landqvist, Hans 2000. *Författningssvenska*. Nordistica Gothoburgensia 22. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- LIX[-]räknare <www.lix.se> Hämtad 2009-04-08.
- Lundberg, Ingvar & Monica Reichenberg 2008. *Vad är lättläst?* Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- SFS 1985:1100 = *Skollag* <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>> Hämtad 2009-03-05.
- SFS 2006:67 = *Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*. <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2006:67>> Hämtad 2009-02-24.
- SFS 2006:1083 = *Förordning om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling*.

- <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2006:1083>> Hämtad 2009-02-24.
- SFS 2008:567 = *Diskrimineringslag* <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2008:567>> Hämtad 2009-03-05.
- SIRIS Gr = <http://siris.skolverket.se/pls/portal/ris.ris_rapport_gen.rapp1?p_rapport=gr9betyg_nyckeltal&p_verksform_kod=11&p_info_omrade=betyg&p_verksamhetsar=2008&p_lan_kod=&p_kommun_kod=&p_kgrupp_kod=&p_komminv_kod=> Hämtad 2009-03-10.
- SIRIS Gy = <http://siris.skolverket.se/pls/portal/ris.ris_rapport_gen.rapp1?p_rapport=gybetyg&p_verksform_kod=21&p_info_omrade=betyg&p_verksamhetsar=2008&p_lan_kod=&p_kommun_kod=&p_skol_id=&p_kgrupp_kod=&p_komminv_kod=> Hämtad 2009-03-10.
- Skolinspektionen 2009. *Starkare ställning för barn efter lagändring*. <<http://www.skolinspektionen.se/BEO/Andringar-i-barn--och-elevskyddslagen/>> Hämtad 2009-03-05.
- Skolverket 2006a. *Allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling*. < <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1646>> Hämtad 2003-02-24.
- Skolverket 2006b. *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. < <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069>> Hämtad 2009-04-14.
- Skolverket 2008. *Kursplanen ett rättesnöre*. < <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1781>> Hämtad 2009-03-23.
- Skolverket 2009a. *Barn- och elevskyddslagen i praktiken*. < <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2165>> Hämtad 2009-03-01.
- Skolverket 2009b. *Diskriminerad, trakasserad och kränkt*. < <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2164>> Hämtad 2009-03-01.
- Statistisk årsbok 2009* = <[http://www4.goteborg.se/prod/sk/statistik/statistik R5.nsf](http://www4.goteborg.se/prod/sk/statistik/statistik_R5.nsf)> Hämtad 2009-03-10.
- Utbildningsdepartementet 2006. *Trygghet, respekt och ansvar. En sammanfattning av regeringens proposition 2005/06:38*. <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/91/86/5478ac75.pdf>> Hämtad 2009-04-27.

Bilaga 1

Hej!

Jag heter Sara Nilsson och är lärarstudent vid Göteborgs Universitet. Jag skriver just nu mitt examensarbete i ämnet svenska. I detta kommer jag att studera likabehandlingsplaner och vilka textuella drag som går att finna i dessa. Jag har valt att studera likabehandlingsplaner eftersom detta är en ny sorts text som inte är så utforskad. Det är dessutom en text som är krävande att utforma eftersom både skolpersonal, elever och föräldrar ska kunna ta del av den.

Jag undrar därför om jag skulle kunna få ta del av er likabehandlingsplan. Ni får gärna skicka den till mig via mail eller brev. Alla planer som kommer att ingå i min undersökning kommer att anonymiseras. Det kommer alltså inte att vara möjligt att koppla samman likabehandlingsplaner och skolor.

Tack för hjälpen!

Med vänlig hälsning

Sara Nilsson

Bilaga 2

Exempel från tre olika likabehandlingsplaner.

Exempel 1

MÅL ATT UPPNÅ

Det skall råda nolltolerans mot direkt och indirekt diskriminering, trakasserier, repressalier och annan kränkande behandling t.ex. mobbning, främlingsfientlighet och kränkande språkbruk.

VERKSAMHETERNAS ANSVAR

Våra barn och elever skall känna glädje och trygghet i förskolan och skolan. Verksamheten skall främja förståelsen för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten. Barns, elevers, föräldrars och personals delaktighet är en förutsättning för detta.

Likabehandlingsplanen skall fungera som ett levande dokument och ständigt hållas aktuell.

Frågor och situationer som uppstår i den pedagogiska verksamheten måste mötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

Ser man något skall man reagera – det är allas ansvar. Likabehandlingsarbetet främjas av att det sker tillsammans med barn, elever, föräldrar och personal och att det finns gemensamma regler som tas fram på enheten. Likabehandlingsplanen och reglerna skall vara kända för samtliga i förskola/skola och föräldrar.

Exempel 2

Förebyggande verksamhet:

Arbetet utgår från våra trivselregler. I samband med utvecklingsamtal mellan elev, föräldrar/vårdnadshavare och studiehandledare tas frågan kring studiemiljön upp. Vi arbetar med elevinflytande och ansvar i olika forum. Nya elever i år 1 har 2 dagars introduktion i skolan, med tyngdpunkt på att lära känna och respektera varandra.

Exempel 3

Handlingsplan

ELEV

- Informera skolledare/studiehandledare vid misstanke om att någon utsätts för diskriminering eller annan kränkande behandling.
- Var en stöttande kamrat.

SKOLLEDNING, LÄRARE OCH ÖVRIG PERSONAL

- Ta situationen på allvar och vänta inte med att utreda. Utgå från den kränktes upplevelse.
  - Samtala med och lyssna på den som känner sig kränkt. Samtala även enskilt med övriga berörda personer.
  - Dokumentera händelseförloppet.
  - Var objektiv. Skuldbelägg eller döm ingen.
  - Ge stöd till den utsatte och erbjud stödkontakt.
  - Om det framförs kritik om någon, bör denne få del av denna kritik och ges möjlighet att sakligt bemöta den. Handla inte över huvudet på den utsatte.
  - Låt inte personliga åsikter och löst grundade antaganden om någon läggas till grund för en särbehandling. Försök hitta de bakomliggande orsakerna och åtgärda dessa.
-
- Det kan vara svårt att agera och se objektivt på situationer där trakasserier förekommer. Sök därför gärna hjälp hos närmaste chef och hos elevhälsan.